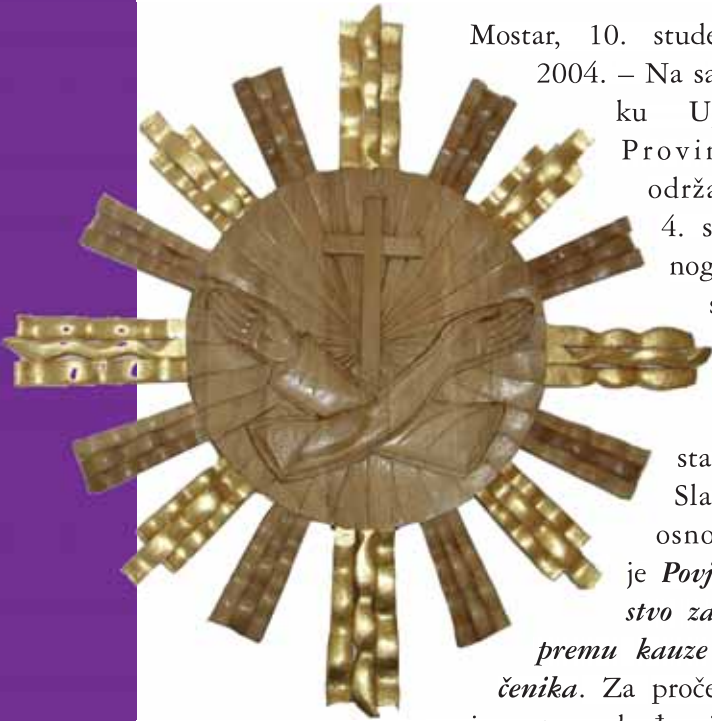

USTANOVLJENO POVJERENSTVO ZA PRIPREMU KAUZE MUČENIKA

Mostar, 10. studenoga 2004. – Na sastanku Uprave Provincije održanom 4. studenoga u s a -
 m o -
 stan u
 Slanom,
 osnovano
 je *Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika*. Za pročelnika povjerenstva određen je fra Ante Marić, a za članove povjerenstva fra Bazilije Pandžić, fra Vendelin Karačić, fra Jozo Zovko, fra Jozo Vasilj i fra Branimir Musa.

U cijelom hrvatskom narodu i šire naš samostan na Širokom Brijegu, uz to što je poznato Gospino svetište, upisan je u svijesti vjernika kao mjesto pogibije naše nevine subraće. U razdoblju 1942. – 1945. partizani su ubili šezdeset i šestoricu fratara, članova naše Provincije. Godine 1945. ubili su trideset članova našeg širokobriješkog bratstva u samostanu na Širokom Brijegu i oko njega, bez suda, samo zato što su katolički redovnici – »In odium fidei«.

Metkom u zatiljak i spaljivanjem dvanaestorice profesora čuvene Širokobriješke gimnazije 7. veljače 1945. u samostanu na Širokom Brijegu, neprijatelji vjere htjeli su ubiti našu Provinciju upravo tu, u samostanu gdje je ona nastala. U godinama komunističke strahovlade nije se smjelo ni doći do skloništa u samostanskom vrtu gdje su spaljena njihova tijela.

Ta su vremena iza nas. Vrijeme je da se svjedočanstvo vjere naše nevino preminule braće predstavi Crkvi. Mnoštvo vjernika već ih štuje kao mučenike. Zbog toga Provincija ustanovljuje *Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika*.

TRAGOM POGUBLJENE BRAĆE

Mostar, 12. travnja 2005. – Nakon sv. mise kojom je 7. veljače 2005. obilježena 60-ta obljetnica smaknuća hercegovačkih fratara na Širokom Brijegu i apela provincijala fra Slavka Solde da nam svatko onaj tko išta zna o mjestu njihova smaknuća ili bilo čemu drugom javi, ili Provincijalatu ili Povjerenstvu za pripremu kauze mučenika hercegovačkih franjevac, 10. veljače 2005. uslijedio je telefonski poziv iz Zagvozda da su na lokalitetu Sudišće pobijeni i ukopani »širokobriški pratri«. Temeljem te vijesti pošao sam 11. veljače 2005. u Zagvozd župniku don Jakovu Cikojeviću. Tog sam dana sa župnikom bio kod Vla-

Žica i kosti provirili su iz zemlje

dimira Čaglja (koji je zvao telefonom), potom kod Jakova Radića i kod kuće na Sudišću u kojoj su, po njihovim kazivanjima, fratri ubijeni. Dana 14. veljače, nakon sv. mise za pobijene mostarske fratre u franjevačkoj crkvi u Mostaru, provincijal sastavlja zamolbu župniku i načelniku Općine Zagvozd da nam dopuste i s nama budu na lokalitetu Sudišće, kako bismo utvrdili ima li tu ostataka ubijenih ljudi. Zamolbu smo potpisali provincijal i ja kao pročelnik Povjerenstva. Sutradan sam otišao u Zagvozd župniku i s njim zajedno u zgradu Općine g. načelniku. Načelnik nam, pod ur. br. 2129/06-01-05-01, 25. veljače 2005. dopušta utvrđivanje stanja na lokalitetu Sudišće uz »maksimalnu pomoć u obilježavanju mjesta pogibije i pronalaženju posmrtnih ostataka«.

Čim su vremenske prilike bile pogodnije, uz provincijalovo dopuštenje, s prof. arheologije Tihomirom Glavašom krenuo sam na lokalitet. Bilo je to 6. travnja 2005. Po dogovoru smo od župnika i načelnika Zagvozda dobili

trojicu radnika i započeli radove na lokalitetu Sudišće. Pokusnim iskopavanjem već se na dubini 40 – 50 cm naišlo na rebrene ljudske kosti. Strojno je podignut površinski sloj zemlje te je daljnjim pozornim arheološkim iskopavanjem otkriveno ukopno mjesto (cca 2,5 x 2 m) sa 17 tijela. Ruke su tih ljudi zavrnutе na leđa i vezane žicom – sajlom, mnogima je ista žica oko vrata i oko gležanja. Odjeća je na njima strunula, kosti su u trošnom stanju. Naišli smo na puče, kopče od remenja i jednu krunicu. Tada smo 8. travnja obustavili radove i zajedno s načelnikom Općine pronađeno prijavili MUP-u. Policija je odmah izašla na lokalitet, a prof. Glavaš i ja dali smo iskaze. Iskopavanje je obustavljeno do izlaska istražnog suca, a organizirano je i danonoćno bdijenje na lokalitetu.

O svemu je 6. travnja preko gđe. Gordane Turić pismeno obaviješteno i saborsko povjerenstvo RH. Gordanu Turić sam zajedno s načelnikom Općine Zagvozd posjetio 23. ožujka 2005. u Imotskom kako bismo ju zamolili za dr-

žavnu potporu u slučaju da se naide na posmrtnе ostatke. Obećana je svesrdna pomoć hrvatske države. Istražni sudac na lokalitet dolazi u srijedu 13. travnja 2005. i tada će se pristupiti konačnom dovršenju arheološkog iskopavanja, potom će nastupiti forenzičari, patolozi i konačno DNK analiza da bi se utvrdio identitet pronađenih tijela.

Htjeli smo sve ovo u miru i bez novinara privesti do konačnog ishoda, ali to danas valjda više nije moguće. Otežavajuće je bilo i to što se u župi Zagvozd već godinama javno na 10. travnja moli odrješenje za mučki ubijene na lokalitetu Jerkuša – Šuvarov Dolac i Sudišće. Stoga se ispričavamo i članovima Povjerenstva i svoj subraći u Provinciji da su vijest saznali s HRT-a. To nam ni u kom slučaju nije bila namjera. O svemu što će se dalje događati cijela će Provincija biti na vrijeme obaviještena putem provincijskog glasila Mir i dobro *Vijesti*.

*fra Ante Marić,
pročelnik Povjerenstva za pripremu
kauze mučenika*

DOKUMENTI O DOGAĐAJIMA U LEPOJ BUKVI – MACELJSKOJ ŠUMI 4./5. LIPNJA 1945.

Mostar, 19. listopada 2005. (MIRIAM) – Unatoč prešućivanju i progonu onih koji pokušavaju svjedočiti, do nas su doprli određeni dokumenti o stravičnim događajima u Lepoj Bukvi u Maceljskoj šumi 4./5. lipnja 1945. kada je bez suda ubijen 21 svećenik i bogoslov. Dio je to bleiburške tragedije tijekom koje su, kako povjesničari svjedoče, partizani pobili oko 300.000 golorukih hrvatskih vojnika i civila. Donosimo neke izvatke iz dokumenata.

Iz *Kronike franjevačkog samostana u Krapini, XXI., Veri martyres pro fide et patria*

»6. 5. u nedjelju poslije podne bježi preko Krapine hrvatska vlada, vojska i ostalo pučanstvo prema Austriji. Tih dana je prava seoba naroda. Četiri dana vidimo goleme kolone auta, kamiona, kola i nepregledna povorka pješaka gdje idu da traže utočište i spas kod Angloamerikanaca. Strava i žalost je narasla do vrhunca, i

da je to dulje trajalo, kako mnogi vele, mogli bi izgubiti pamet. 9. 5. pod večer u srijedu prije samoga Spasova Krapina je prazna, sve se povuklo prema granici, jer eto već dolazi partizanska i crvena vojska.

10. 5. na Spasovo već je izvješena zastava sa crvenom zvijezdom i na našem samostanu. Tog dana se slavilo oslobođenje, po Krapini se galami i pjevaju partizanske pjesme. A nas je probo sedmerostruki mač! Nakon par dana vidjelo

ve se povratke prema granici, po čto već dolo. zi part. razvoda i
ovena vojvoda.

10. V. na Spasovo već je izvijestila razvoda sa crvenom najpistolom
na našem samostanu. Tug dana se stavilo otklonjenje, po klopni
i se galami i pjavapi povratnika pjavne. A nas je prvobredna
stavili mae! Nakon par dana vidjelo se, kako se već muso
i vladaju od granice, iznemogli, gladni i žedni, prestrašeni i
vega lišeni, izmučeni i vrseni u crnu budućnost. Došlo je
ono, što je moralo doći, da se ponovi toliko puta žalosna povijest
Hrvata: „da počese cviliti matere i udove i mnogi drugi i
tuga velika“

20. V. na same Duhove vraćaju se cijele kolone iz Slovenije,
ovlito oni „povratnici“, koji su Englezi i Amerikanci predali
jugoslavenskoj vojsci. Sabiralište je bilo u Đurmancu i u
Krapini pred pučkom školom. O. gvardijan je dočuo, da su
tamo neki franjevci, pa ih je posjetio i pozvao u samostan,
da se odmore i okrijepe, jer nisu jeli već preko 10 dana.

U nama su došli: Dr Josip Gunčević, ravnatelj gimnazije u Brodu
i kateheta, r. 1895., O. Ante Katić, župnik, r. 1902., O. Karlo
Grabovičkić, vikar, r. 1912., O. Ivan Ivanović, r. 1916., kapelan,
fra Vitomir Mišić, bogoslov, r. 1921., fra Domagoj Čubela,
bogoslov, r. 1924., fra Alfons Katić, maturant, r. 1924.,
fra Paškal Vidović, brat lež. i s. r. u provinciji Bosne
Hercegovine. Katim fra Metod Puljić, župnik, r. 1912., O. Darinko
Mikulić, mladomnik, r. 1919., fra Julijan Petrović, bogoslov,
r. 1923., ova trojica su članovi hercegovačke provincije. Drugi
mjestom župnika su bili: Joza Perčinlić, kateheta, r. 1909.,
Marijan Ivandić, župnik, r. 1902., Miroslav Radoš, župnik,
r. 1910., Nikola Duvančić, bogoslov, r. 1923.,
Dragutin Turalija, bogoslov, r. 1923., članovi vrhbosanske
nadbiskupije, a Vjekoslav Terzić, župnik, r. 1906. i Dragan
Čapo, bogoslov, r. 1917. članovi su đakovačke biskupije. Drugi
dan smo zamolili Kotarski narodni odbor da propisane svih
svćenika i bogoslova, ali nam je rečeno, da čekamo. Sad
je stigao u samostan i na župni dvor jedan funkcioner
Ozne, popisao svakog pojedinog i naredio je, da se ne udaljuju
nego neka budu svi zajedno ili u samostanu ili na župnom dvoru.
Kako je kod nas bilo više mjesta, oni iz župnog dvora pređu u samostan
i bilo je njima zabranjeno udaljivati se, a o. gvardijanu naloženo
da pazi, inače će odgovarati. Tu su bili kao u logoru.

XXI. veći
martyres

se, kako se već mnogi vraćaju od
granice, iznemogli, gladni i žedni,
prestrašeni i svega lišeni, izmu-
čeni i vraćeni u crnu budućnost.
Došlo je ono što je moralo doći,
da se ponovi toliko puta žalosna
povijest Hrvata: „da počese cviliti
matere i udove ki mnogi drugi i bi
tuga velika.“

20. 5. na same Duhove vra-
ćaju se cijele kolone iz Slovenije,
osobito oni „povratnici“, koje su
Englezi i Amerikanci predali ju-
goslavenskoj vojsci. Sabiralište je
bilo u Đurmancu i u Krapini pred

pučkom školom. O. Gvardijan je
dočuo da su tamo neki franjevci,
pa ih je posjetio i pozvao u sa-
mostan da se odmore i okrijepe,
jer nisu jeli već preko 10 dana. K
nama su došli: Dr Josip Gunče-
vić, ravnatelj gimnazije u Brodu
i kateheta, r. 1895., o. Ante Ka-
tavić, župnik, r. 1902., o. Karlo
Grabovičkić, vikar, r. 1912., o.
Ivan Ivanović, r. 1916., kapelan,
fra Vitomir Mišić, bogoslov, r.
1921., fra Domagoj Čubela, bo-
goslov, r. 1924., fra Alfons Kata-
vić, maturant, r. 1924., fra Paškal

Vidović, brat laik. Svi ovi su pro-
vincije Bosne Srebrene. Zatim fra
Metod Puljić, župnik, r. 1912..
o. Darinko Mikulić, mladomi-
slik, r. 1919., fra Julijan Petrović,
bogoslov, r. 1923., ova trojica su
članovi hercegovačke provincije.
Kod prečasnog župnika su bili:
Jozo Perčinlić, kateheta, r. 1909.,
Marijan Ivandić, župnik, r. 1902.,
Miroslav Radoš, župnik, r. 1910.,
Nikola Duvančić, bogoslov, r.
1923., Dragutin Turalija, bogo-
slov, r. 1923., članovi vrhbosanske
nadbiskupije, a Vjekoslav Terzić,
župnik, r. 1906. i Dragan Čapo,
bogoslov, r. 1917. članovi su đa-
kovačke biskupije. Drugi dan smo
zamolili Kotarski narodni odbor
za propusnice ovih svećenika i
bogoslova, ali nam je rečeno, da
čekamo. Sad je stigao u samostan
i na župni dvor jedan funkcioner
Ozne, popisao svakog pojedinog i
naredio je, da se ne udaljuju nego
neka budu svi zajedno ili u samo-
stanu ili na župnom dvoru. Kako
je kod nas bilo više mjesta, oni iz
župnog dvora pređu u samostan
i bilo je njima zabranjeno udalji-
vati se, a o. gvardijanu naloženo
da pazi, inače će odgovarati. Tu su
bili kao u logoru.

23. V. ovima se pridruže dove-
deni od Ozne: Nikola Ilijić, sve-
ćenik senjske biskupije, r. 1913.,
Stjepan Štromar, bistrički kapelan,
r. 1915. i Branko Kukulja, bogo-
slov iz Marije Bistrice r. 1921. Svi
su bili više puta saslušani i bilo im
je obećano, da će dobiti propusni-
ce i vratiti se u svoje Kotare, gdje
će se saslušati ih, i ako nisu krivi,
pustiti ih kući. Kako je to prilično
dugo trajalo, da ih nisu otpremili
u njihove Kotare, a mi nismo bili
baš kod živčanih namirnica, o.
gvardijan je išao pitati na Oznu,

dokle će držati te ljude u samostanu, a oni odgovore, još malo.

4. VI. svi ovi naši logoraši pozvani su oko 9 sati ujutro na Oznu, neki prije podne, neki poslije radi „saslušanja“. Morali su si ponesti stvari, ako su htjeli, to je bio znak da se više neće vratiti. Reklo im se, da će u Varaždin. Površno ih se ispitivalo i onda su ih smjestili u jednu sobu drugog kata. Pod večer ih je posjetio o. gvardijan i donio im za put nešta hrane. Čuvši i vidjevši sve okolnosti, rekao im je da neće u Varaždin, nego u Macelj. I doista na večer u 10 sati ugasla se sva električna svjetla, čuo se štropt motor njihovog kamiona, te je odjurio put u Macelj, u klaonicu tolikih nevinih žrtava. Prema svim podacima i okolnostima tamo su pogubljeni u noći između 4. i 5. lipnja. Veri martyres pro fide et patria! Orate pro nobis! O. fra Karlo Grabovičkić je bio tih dana bolestan od dizenterije. I on bi morao s njima otići, ali smo ih sklonili, da ga puste, dok ne ozdravi. Njega su 7. lipnja odnijeli na nosilima u vojničku ambulantu. Na blagdan Srca Isusova, dne 8. lipnja, oko podneva, tu u ambulanti ga našao o. gvardijan i donio mu neke stvari, a drugi dan u subotu ga već nije bilo, navodno da je prevežen autom u Varaždin. Neki su ga vidjeli 8. lipnja oko 2 – 3 sata po podne, da ga vode na Oznu, a odande mu se trag zauvijek zameo. Drži se, da je i on ubijen u Macelju u noći između 8. – 9. lipnja.«

Nikolaj Tolstoj,
Ministar i masakri: Bleiburg,
Kočevski Rog, Nakladni zavod
Matrice Hrvatske,
Zagreb, 1991. str. 133.

»... među onima koji su repatrirani bila je skupina od dvadeset i pet svećenika. U svibnju 1990. primio sam pismo jedne gospođe iz Zagreba, profesorice Paule Friben, čiji je brat, velečasni Stjepan Štromar, bio jedan od njih. Ona mi je napisala slijedeće: „... došao je do sela Krapina blizu Zagreba, gdje je završio prvi dio njihova 'križnog puta'. Ondje su zaustavljeni i smješteni u franjevački samostan što ga je OZNA koristila kao partizanski zatvor. U noći između 3. i 4. lipnja svi su odvedeni u nepoznatom pravcu. Od toga dana, 4. lipnja 1945., zameo im se svaki trag. Svi upiti o njima ostali su bez odgovora. Pretpostavlja se da su smaknuti kod Maceljske gore, sjeverno od Krapine.“ Profesorica Friben još ima posljednje pismo koje je njen brat ikada napisao, a koje je netko nepoznat dostavio njenom stricu: 'Još uvijek sam kod OZNE. Dođuš, taj logor je vrlo ugodan jer smo u samostanu franjevaca, služimo mise i ostalo svoje slobodno vršimo. Samo jedno ne znam, kako dugo će to trajati i kakav će svršetak imati. Ta neizvjesnost me malo uznemiruje.' Neizvjesnost nije dugo potrajala. Te je noći otac Stjepan zauvijek nestao.«

Fran Živičnjak, U vječni spomen na hrvatske vojnike, svećenike i franjevce i sve hrvatske mučenike pobijene u svibnju i lipnju 1945. godine na prostorima Maceljske šume kod Krapine i logorima u Mirkovcu kraj Svetog Križa Začretja i Oroslavlju, vlastita naklada, Zagreb, 1998., str. 26. – 34.

»... Istoga dana oko 22 sata (4. lipnja 1945., m. o.) vodio je iz II. kata OZN-e 20 svećenika

i franjevaca (Branko Löw, oficir OZN-e, rodom iz Krapine) koji su te večeri pobijeni u Lepoj Bukvi Maceljske šume u jami koja je prilikom iskopa 1992. godine označena rimskim brojem Ivd.

U istoj jami pronađeno je 80 kostura pobijenih hrvatskih časnika i 20 prostrijeljenih lubanja svećenika i franjevaca te žice kojima su bili vezani po dvojica, a svećenici i franjevci pojedinačno.

Prema zapisu gvardijana Franjevačkog samostana u Krapini Ostijana Ostrugnaja u Franjevačkoj kronici piše da su se u Krapinu na Duhove 1945. godine vraćale cijele kolone zarobljenika iz Slovenije i da je sabiralište bilo u Đurmancu i pred Pučkom školom u Krapini.

Kako je sam gvardijan dočuo da su tamo neki franjevci i svećenici, pozvao ih je da dođu u samostan da se odmore i okrijepe, jer nisu jeli već 10 dana. OZN-a je to dozvolila, ali tako da je 10 franjevaca išlo u samostan, a 11 svećenika u župni dvor. Kako je u samostanu bilo više mjesta, naknadno su iz župnog dvora tamo došli svećenici, ali im je bilo zabranjeno udaljavanje, a ocu gvardijanu

je naređeno da na njih pazi, jer da će odgovarati ako bi koji pokušao bijeg. Sam gvardijan je u Kroniku upisao sva njihova imena, popis je na kraju ovoga teksta.

4. lipnja 1945. oko 9 sati prije podne pozvani su na Civilnu OZN-u radi saslušanja jedna grupa prije podne, a druga poslije podne. Mogli su ponijeti stvari ako su htjeli, a to je bio znak da se više neće vratiti. Rekli su im da ih na taj način zavaravaju da će ići na Sud u Varaždin, a smjestili su ih u jednu sobu na II. katu OZN-e. Toga dana me je pratilac Branko Löw izveo iz podruma i odveo na saslušanje istražitelju Ivici Fiziru, a iz njegove sobe su izašla dva prestrašena i blijeda franjevca u habitima. Kako me Fizir nije htio do kraja saslušavati, jer me je poznao kao školskog kolegu iz Varaždinske gimnazije, dao me je predvesti drugom istražitelju Valentu Kataleniću. Kada me je Löw pratio istražitelju Kataleniću, ispred Fizirove sobe čekao je saslušanje jedan svećenik.

Toga dana oko 22 sata naredili su da se u Krapini utrnu sva električna svjetla. Izveli su svećenike i franjevce s II. kata OZN-e, a pratio ih je oficir OZN-e Branko Löw. Vidio sam to zajedno s ostalim zatvorenici kroz prozor podruma, jer je bila tiha ljetna noć pa smo čuli tupe korake kada su se spuštali strmim drvenim stubama u dvorište ispred OZN-e. Nisu bili vezani. Čuo sam rad motora kamiona koji je stigao u dvorište do kamenih stepenica. Tu su ih ukrcali zajedno s pratiocima među kojima je bio Mladen Šafranko. Imao je zadatak da ih tijekom vožnje pojedinačno veže žicom koju je, po njegovu kazivanju, imao u kami-

onu već izrezanu i pripremljenu. Na moj upit zašto ih je vezao pojedinačno odgovorio je da ih je na taj način kod jame lakše ubijati pojedinačno. Kada su ih ukrcali, krenuli su put Macelja u Lepu Bukvu, gdje je već bila iskopana i pripremljena velika jama. Po pričanju Šafranka u kamionu su franjevcima skinuli habitate, a kasnije su partizanska djeca iz Đurmanaca nosila od njih sašivene kaputiće. Osim toga kamiona još je jedan kamion sa 60 utovarenih hrvatskih časnika istodobno krenuo put Lepe Bukve. Istovarili su ih kod stare lugarske kuće Freudenreich u Lepoj Bukvi, a tamo ih je čekao komandant Vojne OZN-e Stjepan Hršak. Njega je tamo dovezao na motoru Zindapp vojni isljednik u Krapini Ivan Đurkin, koji se je također priključio koloni. Prema izjavi Mladena Šafranka, kako je bila ljetna noć, svećenici i franjevci su shvatili da ne idu na sud u Varaždin, te da ih je u Krapini Fizir zavarao i krenuli su pješice oko 200 metara do pripremljene jame. Osim Đurkina i Šafranka u pratnji je bio i sam komandant Hršak, a pratio ih je velik broj naoružanih partizana – dobrovoljaca.

Kad su putem svećenici i franjevci vidjeli da ne idu u Varaždin plačući su molili za milost, jer ništa nisu krivi, nisu bili vojnici nego svećenici, na što im je Hršak opsovao ustašku majku i rekao „da će ih on sada pomilovati”. Kada su došli do jame, prvo je ubio najstarijega među njima dr. Josipa Gunjčevića, koji je inače bio ravnatelj i vjeroučitelj gimnazije u Slavanskom Brodu, star 50 godina, vrlo cijenjen od pučanstva i učenika kao uzoran svećenik i ravnatelj.

Nakon njega ubijao je po redu ostale pucajući im također u glavu. Putem prema jami ti mučenici odbacivali su krunice, medaljice i komadiće kordi (pasića, m. o.) da bi na taj način označili svoj posljednji put prije smaknuća. Drugi dan su te uspomene pokupila mala školska djeca i odnijeli ih u Franjevački samostan u Krapini, gdje se i danas čuvaju kao relikvije pobijene braće.

Krvoločni komandant Stjepan Hršak danas bezbrižno živi s visokom mirovinom i naoružan tim istim „trofejnim pištoljem Walter 7,65 mm” kojim je pobijao 20 svećenika i franjevaca, u vili u elitnom dijelu Tuškanca u Zagrebu koju je dobio kao nagradu za „zasluge za narod”.

Hrvatske časnike koji su po dvojica bili vezani ubijali su pratioci šumarskim sjekiricama udarcima po sljepoočnicama tako da su odmah mrtvi padali u jamu. U toj jami ubijen je i moj školski kolega Stjepan Barušić, kojeg je u Krapini preslušavao Ivica Fizir, što sam već ranije opisao.

Sve ove potankosti o tragediji tih hrvatskih mučenika ispričao nam je Mladen Šafranko 16. svibnja 1994. kada sam ga posjetio u društvu taksista koji me je vozio u Veliku Goricu, gdje je Mladen živio u Pleškoj 27a. Taksist se zove Tomislav Travnjak, stanuje u Zagrebu, Plješevička broj 12, a te je izjave slušao u mojemu prisustvu. Na moj upit Mladenu koliko je ljudi, po njegovu sjećanju ubijeno u Maceljskoj šumi u svibnju i lipnju 1945. godine, on mi je odgovorio: „Preko 13.000 i ima oko 130 jama koje još nisu otkrivene.” Spomenuo je da ih ima u okolici Đurmanaca, Smiljanovoj grabi i

sa zapadne strane Maceljske šume u pravcu Đurmanec – Rogoška Slatina. Na moj sljedeći upit odakle su mu poznate te lokacije i broj ubijenih ljudi, on mi je odgovorio da je bio u pratnji gotovo svim grupama koje su išle na strijeljanje i da je mnoge spasio odve-

zivanjem žice na začelju kolone.

Ljude iz logora u Oroslavlju strijeljali su navodno u nekoj velikoj šumi kod Krapinskih Toplica, a nadređeni komandant logora Mirkovca, Oroslavlja i sabirališta u Đurmancu bio je Stjepan Hršak koji je te logore obilazio s isljedni-

kom Ivanom Đurkinom prevozeći ga na motoru Zindapp. Ovaj je odgovoran zajedno s komandantom Civilne OZN-e Leopoldom Horvatom zvanim Leo za sve pobijene vojnike i civile u Maceljskoj šumi.«

Popis ubijenih svećenika i bogoslova prema Kronici franjevačkog samostana u Krapini

U samostanu bili su:

IZ FRANJEVAČKE PROVINCIJE BOSNE SREBRENE

1. fra Ante Katavić, župnik, r. 1902.
2. fra Karlo Grabovičkić, vikar, r. 1912. – ubijen između 8. i 9. lipnja 1945. u Maceljskoj šumi, ali se ne zna lokacija ni tko ga je ubio.
3. fra Ivan Ivanović, kapelan, r. 1916.
4. fra Vitomir Mišić, bogoslov, r. 1921.
5. fra Domagoj Čubela, bogoslov, r. 1924.
6. fra Alfons Katavić, maturant, r. 1924.
7. fra Paškal Vidović, brat laik

IZ HERCEGOVAČKE FRANJEVAČKE PROVINCIJE

1. fra Metod Puljić, župnik, r. 1912.
2. fra Darinko Mikulić, mladomisnik, r. 1919.
3. fra Julijan Petrović, bogoslov, r. 1923.

U župnom dvoru bili su:

IZ VRHBOSANSKE NADBISKUPIJE

1. don Jozo Perčinlić, kateheta, r. 1909.
2. don Marijan Ivandić, župnik, r. 1902.
3. don Miroslav Radoš, župnik, r. 1910.
4. don Nikola Duvančić, bogoslov, r. 1923.
5. don Dragutin Turalija, bogoslov, r. 1923.

IZ ĐAKOVAČKE BISKUPIJE

1. don dr. Josip Gunčević, ravnatelj gimnazije u Brodu i kateheta, r. 1895.
2. don Vjekoslav Terzić, župnik, r. 1906.
3. don Dragan Čapo, bogoslov, r. 1917.

IZ KRČKE BISKUPIJE

1. don Nikola Iljić, svećenik, r. 1913.

IZ ZAGREBAČKE NADBISKUPIJE

1. don Stjepan Štromar, svećenik i kapelan u Mariji Bistrici, r. 1915.
2. don Branko Kukolja, bogoslov iz Marije Bistrice, r. 1921.

Popis ubijenih u crkvi Muke Isusove u Maclju

N.B.

Mladen Šafranko, oznaš koji je u Krapini spasio život Franu Živičnjaku tih krvoločnih partizanskih godina nakon 9. svibnja 1945., razotkrio je tajnu Maceljske šume istom Franu Živičnjaku i to nakon 1990. Ekshumirane kosti nisu na stručan način obrađene, o ekshumaciji nije obaviještena rodbina, nisu identificirani pojedini svećenici, franjevci, časnici, vojnici i civili, što je ipak bilo moguće te je ova dobra volja i hrabrost Šafranka i Živičnjaka (koji su oba nakon otkrivanja tajne Macelja umrli pod čudnim okolnostima) djelomično polučila pravu priču o istini zločina u Maceljskoj šumi.

MISA ZADUŠNICA I UKOP POSMRTNIH OSTATAKA MACELJSKIH ŽRTAVA

Macelj, 22. listopada 2005. (IKA) – Predsjednik Hrvatske biskupske konferencije zagrebački nadbiskup kardinal Josip Bozanić predvodio je u 12 sati sv. misu zadušnicu za sve žrtve Križnoga puta u Macelju u prigodi ukopa posmrtnih ostataka maceljskih žrtava iz svibnja i lipnja 1945.

U prigodnoj propovijedi kardinal Bozanić podsjetio je da je pokapanje mrtvih za kršćane djelo milosrđa kojim se svjedoči da je svaki čovjek dijet Božje i zaslužuje poštovanje, brigu i ljubav od začeca do naravne smrti. Čovjek je stvoren na sliku Božju, bez obzira na to u koje vrijeme i na kojem dijelu zemlje boravio, kojem narodu i rasi pripadao, istaknuo je zagrebački nadbiskup podsjetivši da je u maceljskim šumama nakon II. svj. rata u vrijeme Titova režima izvršen pokolj nad hrvatskim vojnicima i civilima među kojima je bilo svećenika i bogoslova, a za taj zločin do danas nitko nije odgovarao. »Božja riječ o čovjekovoj veličini i dostojanstvu i trag razorne moći zla učinjenog ljudskom rukom danas se u Macelju susreću dok ukapamo posmrtne ostatke naše braće koja su bila ponižena, njihovo dostojanstvo pogaženo, život na okrutan način oduzet, a spomen na njih trebao biti prepušten zaboravu i ništavilu. Njihov je glas utihnulo prije 60 godina, šutnja o njima bila je nametnuta i prisilno provođena, ali došlo je vrijeme da istina izide na vidjelo i da ovi naši stradalnici pronađu svoj mir i spokoj«, istaknuo je kardinal Bozanić ponovivši kako bi trebalo konačno, hrabro i iskreno bez mržnje i želje za osvetom, zatvoriti tu stranicu povijesti i imenovati pravim imenom sve što se događalo. »Čini

se, pak, da istina i danas nailazi na veliki otpor o čemu svjedoči sustavno veličanje ideologa i nositelja zala poraća kao i zatiranja bitnih ljudskih sloboda i tolikih nepravdi koje su obilježile komunističku vladavinu u našoj domovini«, ponovio je svoje riječi izrečene prije četiri mjeseca zagrebački nadbiskup svjedočeći kako je uvođenje marksističkog totalitarnog sustava za naš narod značilo nov početak zatvora i ubijanja nevinih ljudi. Posvjedočivši kako je komunizam stavio čovjeka u drugi plan, a u središtu je bila ideja kojoj su svi trebali služiti, kardinal je naveo riječi pape Ivana Pavla II. koji je napisao da je temeljna pogriješka socijalizma bila u njegovom krivom poimanju čovjeka. »Želim vjerovati da će se konačno naći spremnosti i hrabrosti među onima koji odlučuju da se istraži prava istina o ratnim i poratnim događajima i njihovim sudionicima. To je ona najmanja zadovoljština što je dugujemo tolikim žrtvama, a danas na osobit način onima čije ćemo kosti položiti u grob. Nipošto ne želimo s mržnjom i željom za osvetom tragati za istinom. Naprotiv, ispunjeni milošću kršćanske spremnosti na opraštanje progovaramo i o ovoj tako bolnoj rani na biću hrvatskog naroda i ove zemlje Hrvatske«, istaknuo je kardinal Bozanić, dodajući da »kao kršćani znamo da istina oslobađa te vjerujemo da će traganje za istinom i njezino iznošenje donijeti dobra i onima koji su sudjelovali u izvršavanju ovih zločina kako bi se oslobodili

tereta i pritiska koje nose u svojim srcima«. Predsjednik HBK-a podsjetio je da se na sv. misi moli za žrtve da im Bog bude milostiv i da ih uvede u svoje nebesko zajedništvo, ali i za krivce i krvnike maceljskih žrtava da u Božjoj svjetlosti osjete pokajanje i Božje pomilovanje. Spomenuo se i ostalih mjesta teškog stradanja na području naše domovine: Jasenovca, Jazovke, Golog otoka, Vukovara i drugih te navodeći riječi Ivana Pavla II. o tri velika zla prošloga stoljeća – fašizmu, nacizmu i komunizmu, pozvao na molitvu Gospodinu da »ovaj naraštaj napravi hrabar odmak od zabluda, bilo lijevih bilo desnih, koje vode do tih zala«. Na kraju svoje propovijedi zagrebački se nadbiskup zapitao koliko mi danas živimo ideale zajedništva, solidarnosti, Bogoljublja, čovjekoljublja, rodoljublja i domoljublja u našoj domovini u kojoj su podnesene tolike žrtve. »Bit ćemo krivci pred ovima ovdje, pred nama samima i budućim naraštajima ako svi zajedno ne poradimo na tome da Hrvatska bude zemlja poštenog rada, dobrih međuljudskih odnosa, zemlja solidarnosti, socijalne osjetljivosti, društvene pravednosti i mira. Plaćena je previsoka cijena da bismo se mogli ponašati neodgovorno i razmetnički«, upozorio je kardinal Bozanić i istaknuo da je domovini toliko potrebna kršćanska vrlina milosrđa i otvorenosti prema bližnjemu u potrebi te pozvao na molitvu za domovinu i sve njezino pučanstvo.

SRŽNI PODATCI O UBIJENIM HERCEGOVAČKIM FRANJEVCIMA

Mostar, 7. veljače 2006. (MIRIAM) – Da bismo vjerodostojno govorili o viktimologiji Hercegovačke franjevačke provincije, valjalo bi Provinciju ukratko predstaviti te makar pokušati stvoriti predodžbu o njoj u trenutku kad su je ubijali. Kad se radi o redovničkim zajednicama, najbolje je pogledati *Tabulu*, razmještaj osoblja. Te tabule uvijek dadnu dosta vjeran život u određenom trenutku. Jubilarna tabula jest upravo ona iz 1944. Jubilarna u tom smislu jer je Hercegovačka franjevačka provincija te godine trebala proslaviti 100. obljetnicu od svog »odcipljenja od Bosne«. Po toj tabuli provincijski *Conspectus Summarius* je sljedeći: svećenika redovnika ima 187, studenata teologije u Provinciji 27, po drugim sveučilištima 6, studenata filozofije u Provinciji 3, drugdje po učilištima 3, u Americi studenata teologije 3, na Gimnaziji na Širokom Brijegu 3 (oni bijahu 7. i 8. razred jer je oblačenje bilo nakon 6. razreda gimnazije po ondašnjem školskom sustavu, danas bi to bilo nakon završenog drugog razreda gimnazije), novaka je 12, svečano zavjetovana brata su 3, a braće tercijara 10. Ukupno Provincija broji 231 redovnika. Sjemeništara je 68, vanjskih đaka u konviktu o kojima skrbi Provincija je 147, a u gimnaziji su ukupno 403 đaka, ostali dolaze iz svojih kuća u gimnaziju. Provincija ima 4 samostana, 10 rezidencija, skrbi o 41 župi, ima tri sjemeništa za teologiju i filozofiju, jednu gimnaziju s pravom javnosti. Ima 16 doktora teologije, 11 doktora filozofije, 1 doktora prava, 1 doktora glazbe, 1 inženjera arhitektu, ima 25 od države priznatih profesora, ima svoj komesarijat u Americi sa 17 svećenika redovnika. Tog trenutka u Kini je jedan misionar. Te 1944. Provincija ima također svoju tiskaru (od 1872.) u Mostaru s 13 radnika. Kad su 16. svibnja 1844. krenuli iz Kreševa i došli na Čerigaj, nisu imali ništa osim dopuštenja da u Hercegovini mogu graditi samostan. Bijahu, kako su 23. srpnja 1846. u kamen nad ulaznim samostanskim vratima na Širokom Brijegu i napisali, »... bez kruha i krova, bogati samo nadom u Boga ...« Kako su sve to sagradili i stvorili najbolje je opisao harni fra Petar Bakula u *Šematizmu* iz 1867.

Hercegovačke su fratre poubijali Titovi partizani zadojeni komunističkom ideologijom i vođeni komunističkom partijom. Zašto?! Protokola o suđenjima nemamo jer ih nije ni bilo. Proučavanjem komunističke ideologije mnoge će stvari biti jasnije. Crkva je, pa prema tome i svećenici, a na osobit način fratri, »protiv narodni element«, oni su »klerofašisti«, njih je u prvom naletu trebalo likvidirati. Partizani, koji su nosili troroge titovke s petokrakom, pjevali su: »Ova kapa sa tri roga, borit će se protiv Boga«, ili »Na Širokom Bregu, gavrani se legu, a narod ne drema, štetočine lema«!

Grobišta

Ulaz u sklonište na Širokom Brijegu

Fratri su poubijani na mjestu gdje su bili po svom rasporedu djelatni ili su iz tih mjesta odvedeni te ubijeni na nepoznatom mjestu ili su pobijeni s ostalim rimokatoličkim hrvatskim pukom i hrvatskom vojskom na Bleiburgu i Križnom putu. U danima »oslobođenja« svaki susret fratara s »narodnooslobodilačkom vojskom – partizanima«, ma gdje on bio, skoro je uvijek završavao likvidacijom. Trenutno raspolažemo sljedećim mjestima stradanjima, nadnevcima i imenima fratara:

I. **Mostarski Gradac**, 6. veljače 1945. (Strijeljani, tu ukopani, a 1971. ekshumirani i ukopani u širokobriješkoj bazilici):

1. fra Krešimir dr. Pandžić, (1892.), profesor na gimnaziji, bivši ravnatelj gimnazije i bivši provincijal;
2. fra Augustin Zubac (1890.), profesor fizike i matematike;
3. fra Roland Zlopaša (1912.), profesor fizike i matematike;
4. fra Zvonko Grubišić (1915.), kapelan u Mostarskom Gracu;
5. fra Rudo Jurić (1925.), bogoslov;
6. fra Kornelije Sušac (1925.), bogoslov.

II. **Široki Brijeg**, 7. veljače 1945. (Upucani samokresom, ubačeni u ratno sklonište u vrtu samostana, tu spaljeni i zatrpani. Ekshumirani 1971. i ukopani u širokobriješkoj bazilici):

7. fra Marko Barbarić Lesko (1865.), bivši župnik;
8. fra Stanko Kraljević (1871.), bivši župnik i gvardijan;
9. fra Ivo Sliško (1877.), bivši župnik i gvardijan;
10. fra Krsto Kraljević (1895.), bivši profesor i župnik;
11. fra Arkandeo Nuić (1896.), profesor klasika;
12. fra Dobroslav Šimović (1907.), profesor i meštar đaka;
13. fra Tadija Kožul (1909.), profesor klasika i odgajatelj u konviktu;
14. fra Borislav Pandžić (1910.), profesor i prefekt đaka;
15. fra Žarko Leventić (1919.), kapelan;
16. fra Viktor Kosir (1924.), bogoslov;
17. fra Stjepan Majić (1925.), bogoslov;
18. fra Ludovik Radoš (1925.), bogoslov.

III. **Široki Brijeg**, 8. veljače 1945. (Zbog granatiranja samostana sklonili se s đacima, bogoslovima i narodom u fratarsku mlinicu, odatle uzeti svi koji su bili u habitu, odvedeni u smjeru Splita, te ubijeni – najvjerojatnije – u Zagvozdu. Istraživanje njihova mogućeg grobišta je u tijeku.)

19. fra Andrija Jelčić (1904.), gvardijan;
20. fra Bonifacije Majić (1883.), dugogodišnji prefekt i graditelj konvikta i gimnazije te profesor;
21. fra Rade Vukšić (1894.), ravnatelj gimnazije, profesor fizike i matematike;
22. fra Fabijan Paponja (1897.), ravnatelj konvikta i profesor povijesti i zemljopisa;
23. fra Leonardo Rupčić (1907.), profesor francuskog;
24. fra Miljenko Ivanković (1924.), bogoslov;
25. fra Melhior Prlić (1912.), časni brat;
26. fra Fabijan Kordić (1890.), časni brat;
27. fra Mariofil Sivrić (1913.), vikar samostana, najvjerojatnije izdvojen iz ove skupine i odveden kasnije – 10. veljače 1945.

IV. **Mostar**, 14. veljače 1945. (Uhićeni u samostanu u Mostaru, odvedeni i najvjerojatnije svezani žicom ili ubijeni pa baćeni, ili živi baćeni u Neretvu. Do danas im se za grobove ne zna.)

28. fra Leo Petrović (1883.), provincijal;
29. fra Grgo Vasilj (1886.), gvardijan;
30. fra Jozo Bencun (1896.), bivši župnik;
31. fra Bernardin Smoljan (1884.), župnik na Humcu;
32. fra Kažimir Bebek (1901.), župnik u Pločama;
33. fra Rafo Prusina (1884.), bivši župnik;
34. fra Nenad Venancije Pehar (1910.), profesor u gimnaziji.

V. **Ljubuški** (10. – 13. veljače 1945. ubijeni u ili oko Ljubuškog. Do danas im se za grobove ne zna.)

35. fra Julijan Kožul (1906.), župnik u Veljacima, ubijen 10. veljače;
36. fra Paško Martinac (1882.), u mirovini, ubijen 10. veljače;
37. fra Martin Sopta (1891.), profesor filozofije, ubijen 11. ili 12. veljače;
38. fra Zdenko Zubac (1911.), župnik u Ružičima, ubijen 13. veljače;

39. fra Slobodan Lončar (1915.), ž. vikar u Drinovcima, ubijen 13. veljače.

VI. **Vrgorac**, 28. siječnja 1945. (Ubijen, tu ukopan. Do danas mu se za grob ne zna.)

40. fra Maksimilijan Jurčić (1913.), ž. vikar na Humcu i 2. meštar novaka.

VII. **Čapljina**, 1. veljače 1945. (Odveden od župnog stana i ubijen. Do danas mu se za grob ne zna.)

41. fra Petar Sesar (1895.), župnik u Čapljini.

VIII. **Međugorje**, 30. listopada 1944. (Smaknut ručnom bombom u župnom stanu. Ukopan na groblju Kovačica.)

42. fra Križan Galić (1870.), u mirovini.

IX. **Čitluk**, 6. i 9. veljače 1945. (Strijeljani i ukopani u groblju Podadvor u Čitluku.)

43. fra Filip Gašpar (1893.), župnik u Gradničima, ubijen 6. veljače 1945.;

44. fra Ćiril Ivanković (1877.), u mirovini, ubijen 6. veljače 1945.;

45. fra Jakov Križić (1893.), župnik u Čitluku, ubijen 9. veljače 1945.

X. **Izbično**, 11. veljače 1945. (Odvedeni od oltara i ubijeni na nepoznatom mjestu. Do danas im se za grobove ne zna.)

46. fra Marko Dragičević (1902.), profesor klasika;

47. fra Nevinko Mandić (1908.), vjeroučitelj u Mostaru;

48. fra Bono Andačić (1903.), časni brat.

XI. **Kočerin**, 20. svibnja 1945. (Ubijeni u župnom uredu. Ukopani u mjesnom groblju.)

49. fra Valentin Zovko (1889.), župnik u Kočerinu;

50. fra Andrija Topić (1919.), ž. vikar.

XII. **Zanagline**, 24. svibnja 1942. (Ubili ga četnici, kao i njegova brata Marijana i Matišu Penavića. Do danas mu grob nepoznat.)

51. fra Stjepan Naletilić (1906.), župnik u Kongori.

XIII. **Velika Gorica**, 3. svibnja 1945. (?) (Na Križnom putu. Grob mu nepoznat.)

52. fra Bono Jelavić (1898.), župnik u Vitini.

XIV. **Zagreb**, 27. svibnja 1945. (Nakon što se predao partizanskim vlastima kao član ministarstva Bogoštovlja partizani su ga objesili. Grob mu je do danas nepoznat.)

53. fra Radoslav Glavaš (1909.), načelnik ministarstva bogoštovlja u Zagrebu.

XV. **Macelj**, 4. na 5. lipnja 1945. (Ubijeni u Maceljskoj šumi na lokalitetu Lepa Bukva, ekshumirani 1992. Kostu nestručno obrađene, bile sve do 2005. na Šalati na patologiji pa vraćene i ukopane u temelje novopodignute crkve Muke Isusove. Ukopani, dakle, u zajedničku grobnicu 22. listopada 2005.)

Macelj, jama IVD gdje su ubijeni svećenici

- 54. fra Metod Puljić (1912.), župnik u Izbičnu;
- 55. fra Darinko Mikulić (1919.), mladomisnik;
- 56. fra Julijan Petrović (1923), bogoslov.

XVI. Poubijani na Bleiburgu i Križnom putu uglavnom u drugoj polovici mjeseca svibnja ili čak kasnije 1945.

- 57. fra Bruno Adamčik (1908.), profesor na gimnaziji;
- 58. fra Anđelko Nuić (1908.), ž. vikar;
- 59. fra Branko Šušak (1912.), župnik u Blizancima;
- 60. fra Jenko Vasilj (1914.), vjeroučitelj u Konjicu;
- 61. fra Emil Stipić (1912.), župnik u Gorancima;
- 62. fra Dane Čolak (1916.), ž. vikar u Drinovicima;
- 63. fra Tihomir Zubac (1918.), ž. vikar u Grudama;
- 64. fra Lujo Milićević (1919.), mladomisnik;
- 65. fra Svetislav Markotić (1921.), mladomisnik;
- 66. fra Ante Majić (1922.), bogoslov.

Ubijena mladost

Partizani su ubili osam bogoslova: dvojicu u Mostarskom Gracu, trojicu na Širokom Brijegu, jednoga na putu za Split, jednoga u Maceljskoj šumi i jednoga na Križnom putu (za fra Antu se veli da je iz kolone u Zagrebu stavljen u bolnicu Sestre milosrdnice u Vinogradskoj i tu preminuo od meningitisa) te trojicu mladomisnika (svu trojicu na Križnom putu). Milosti nije bilo ni za najstarije, kao ni za one najmlađe. Jedino je pravilo bilo: ako si u habitu, bio si ubijen.

Mi, na žalost, ne znamo pojedinosti njihovih zadnjih dana. No, uvjeren sam da su mogli skinuti habit sa sebe i tako se spasiti kao đaci ili civili. Oni to očito nisu učinili. Svjedočili su da su klerici, da su jednostavno zavjetovani i da pripadaju Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji. To da su na sebi imali habit, dakle, da su bili fratri i da su bili članovi Hercegovačke franjevačke provincije bila im je kod partizana smrtna presuda. Krasan su primjer vjernosti najmlađih članove naše zajednice. Još jednom napominjem, vrlo su rano oblačili habit, iza šestog razreda gimnazije, dakle sa 17 godina. Od onih obučenih 1943., njih dvanaestorice i jednog novaka Bosne Srebrene, šestorica su ubijena. Ubijen je i njihov drugi meštar.

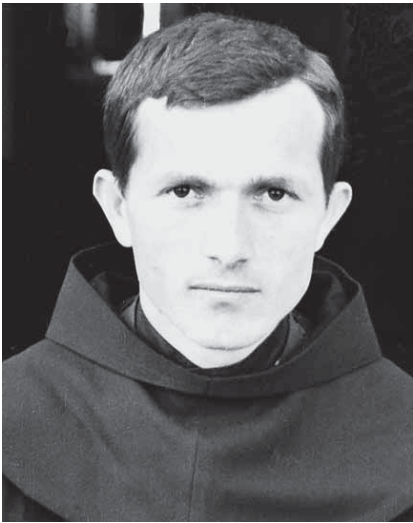
Bogoslovija je utemeljena 1895., ali je za II. svj. rata morala zbog bombardiranja samostana iseliti iz Mostara u Čerin i u Veljake. Njihovo je studiranje bilo izloženo mnogim nesigurnostima, neuvjetnostima i patnjama. Ipak, ostali su u svojoj Provinciji.

Posebnost je to da su Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji partizani ubili provincijala, dvojicu gvardijana, jednog samostanskog vikara, četrnaest župnika, dva vjeroučitelja na državnim školama, trinaest profesora, ravnatelja gimnazije, ravnatelja konvikta, jednog visokog državnog službenika, desetak fratara u mirovini, tri časna brata, tri mladomisnika i osam bogoslova. Svaki je bogoslov svojim jednostavnim zavjetima bio u svojoj zajednici izjednačen u pravima i dužnostima na svojoj razini kao i provincijal, gvardijan, župnik ili njegov odgojitelj. Oni su današnjem Bogoslovnom zboru i Novicijatu naše Provincije uistinu svet primjer nasljedovanja i nadahnuća.

Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika

Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika osnovala je Provincija 4. studenoga 2004. Pročelnik Povjerenstva je fra Ante Marić, a članovi su: fra Bazilije dr. Pandžić, fra Jozo dr. Vasilj, fra Vendelin Karačić, fra Jozo Zovko i fra Branimir Musa. Pokrenute su stvari koje zajednica odavna želi učiniti. Od 66 ubijenih hercegovačkih fratara samo se zna za grobove njih dvadesetsedmorice, a za grobove 39 fratara još se ne zna. Dana 7. travnja 2005. otpočeto je s ekshumiranjem masovne grobnice u Zagvozdu, za koju mještani već odavna tvrde da su u njoj ukopani »pobijeni briški pratri«. Ekshumirano je 18 tijela koja se trenutno nalaze na Patologiji u Splitu. Za 61. obljetnicu (2006.) napravljen je plakat s fotografijama svih hercegovačkih pobijenih franjevaca koji će biti predstavljen i razdijeljen na Širokom Brijegu 7. veljače. Nekolicina braće u Provinciji obrađuje životopise svih 66 pobijenih franjevaca uz pomoć svih značajnijih dokumenata i svjedočenja do kojih se uopće može doći. Nastoje se pronaći razlozi zbog čega su pobijeni i tko ih je pobio. Želi se sve učiniti kako bi zajednica bila spremna pružiti što više podataka o njima Crkvi da bi ih ona jednoga dana mogla priznati priznavateljima vjere i mučenicima za nju. Široki Brijeg postaje viktimoško mjesto Hercegovačke franjevačke provincije, a 7. veljače dan svih hercegovačkih pobijenih franjevaca.

IDENTIFICIRAN UBIJENI HERCEGOVAČKI FRANJEVAC

Mostar, 12. veljače 2006. (MIRIAM) – Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM sa sjedištem u Mostaru u II. svj. ratu i poraću pretrpjela je goleme ljudske gubitke. Tzv. NOV, partizani, bez suđenja i krivnje ubili su 66-oricu fratara. Ukopna mjesta njih dvadesetsedmorice su poznata, dok za njih 39 još uvijek se ne zna gdje počivaju. Dana 8. veljače 1945. iz fratarske mlinice, podno samostana Široki Brijeg, u smjeru Splita partizani su odveli osam hercegovačkih franjevača, koji su hidrocentralu i fratarsku mlinicu izabrali kao sklonište jer je samostan bio granatiran. Od toga im se dana gubi svaki trag. Njihova su imena: fra Andrija (Jozo) Jelčić, fra Radoslav (Ivan) Vukšić, fra Bonifacije (Ante) Majić, fra Fabijan (Jakov) Paponja, fra Leonard (Mijo) Rupčić, fra Miljenko Ivanković, fra Melhior (Jerko) Prlić i fra Fabijan (Jozo) Kordić. Provincija je htjela saznati za mjesto njihova ubojstva, kao i mjesto ubojstva ostalih fratara, ali to nije mogla učiniti zbog velikog progona komunističkog režima, o čemu, između ostaloga, svjedoče godine zatočenja preživjelih fratara. Političkim popuštanjem u vrijeme Hrvatskog proljeća iz Zagvozda stižu sve jači glasovi da su na lokalitetu Sudište pobijeni širokobriješki fratri. Fratri su nastojali izvidjeti, koliko se moglo o čemu se

radi. Dolaskom slobode i slobodnih stranačkih izbora na tom je lokalitetu i na lokalitetu Šuvarov Dolac slavljena sv. misa 1990. i svi su na glas govorili da su na Sudištu na Đoginoj ledini ukopani širokobriješki fratri i civili, njih 18. Potom je stigao Domovinski rat i svježe žrtve pa se prestalo s istraživanjem ovih lokaliteta. Približavanjem 60. obljetnice njihova smaknuća, Provincija je 4. studenoga 2004. u Mostaru na sjednici Uprave osnovala Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika s namjerom da se izuče životi ubijene braće i o njima skupe svi dostupni podatci kako bi se jednoga dana sve to predočilo Crkvi i pokrenuo postupak za njihovo proglašenje mučenicima za vjeru. Pročelnik Povjerenstva postao je fra Ante Marić. Na komemorativnoj sv. misi na Širokom Brijegu 7. veljače 2005. provincijal fra Slavko Soldo zamolio je sve koji išta znaju o pobijenim hercegovačkim fratrima da to jave Povjerenstvu. Tako je 9. veljače ponovno iz Zagvozda stigao glas o pobijenim širokobriješkim fratrima i civilima. Pročelnik Povjerenstva je već 14. veljače pošao župniku Zagvozda don Jakovu Cikojeviću i načelniku općine Zagvozd g. Boženku Dediću s pismenim zahtjevom Provincijalata i Povjerenstva »... da nam pomognu da to mjesto arheološki pregledamo i utvrdimo pravo stanje ...«. Općina Zagvozd je po svom načelniku g. Boženku Dediću 25. veljače 2005. odgovorila: »U svezi Vašeg dopisa koji se odnosi na mjesto pogibije širokobrijeških fratara na lokaciji Sudište u općini Zagvozd spremni smo Vam maksimalno pomoći u obilježavanju mjesta pogibije te pronalaženju posmrtnih ostataka. Isto tako dajemo Vam suglasnost za sve potrebite radnje u pogledu ekshumacije...«.

Dana 6. travnja 2005. pročelnik Povjerenstva je s prof. arheologom Tihomirom Glavašem, ravnateljem Zavoda za zaštitu spomeničke baštine Zapadnohercegovačke županije i

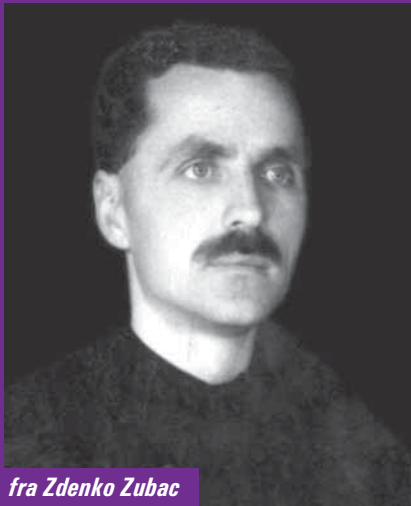
profesorom na Sveučilištu u Mostaru, a u nazočnosti načelnika Općine Zagvozd i župnika don Jakova Cikojevića, otpočeo arheološke istražne radove na mjestu koje su mještani označili. Ubrzo su otkrivena masakrirana tijela, njih 18. O tom je izvješćena policija te je 14. travnja 2005. na očevid izašao g. Marko Brdar, istražni sudac Županijskog suda u Splitu, Živana Marušić, zamjenica županijskog državnog odvjetnika u Splitu, Marija Definis-Gojanović, liječnica vještakinja i djelatnica krim-tehnike MUP-a u Splitu. Arheološko-istražni radovi i ekshumacija trajali su do 19. travnja 2005. kad su tijela, njih 18, prebačena na Zavod za patologiju i sudsku medicinu KB Split radi daljnje obrade.

Forenzičarskom i DNK obradom na Patologiji u Splitu utvrđeno je da su svih 18 tijela muške osobe srednje životne dobi. Kosturi su im bili u lošem stanju zbog neuvjetnog ukopa. Sve su lubanje bile zaživotno slomljene, a na većini tijela uočljivi su zaživotni tragovi mučenja. U većini su tijela bila zrna streljiva, a svima su ruke bile vezane žicom, mnogima i vratovi i noge.

DNK analizom dokazano je da je jedno od ekshumiranih tijela posmrtni ostatci fra Melhiora Prlića. Za identifikaciju je uzet krvni uzorak njegova bratića Vinka Prlića iz Sovića. Da bi se utvrdio identitet i drugih tijela, nastavlja se započeti rad na Patologiji u Splitu.

Fra Melhior (Jerko) Prlić rođen je u Sovićima, župa Gorica, 27. srpnja 1912. Roditelji su mu bili Ambrozije i Anica r. Vlašić. U franjevački red stupio je kao tercijar u Mostaru 3. kolovoza 1935. U novicijatu na Humcu stupio je kao časni brat 11. srpnja 1937. Jednostavno je zavjetovan 12. srpnja 1938., svečano 18. prosinca 1941. na Širokom Brijegu. Radio je kao stolar u samostanskoj stolarskoj radionici na Širokom Brijegu.

IDENTIFICIRANA JOŠ DVA TIJELA UBIJENIH HERCEGOVAČKIH FRATARARA

fra Zdenko Zubac

Mostar, 17. veljače 2007. (MI-RIAM) – Na Sudskoj medicini Patologije KB-a u Splitu DNK analizom je među osamnaest (18) ekshumiranih tijela iz masovne grobnice

poraća II. svj. rata u Zagvozdu 30. prosinca 2005. identificirano tijelo fra Melhiora Prlića, člana Hercegovačke franjevačke provincije, kojeg su partizani 8. veljače 1945. uhitili na Širokom Brijegu i sa sedmoricom subraće odveli prema Splitu. U svrhu uzimanja uzoraka za daljnju DNK analizu 24. srpnja i 11. kolovoza 2006. izvršena je ekshumacija roditelja i braće preostale sedamnaestorice (17) fratara koje su partizani uhitili: skupina iz hidrocentrale na Širokom Brijegu (7); skupina iz Ljubuškog (5); skupina iz Izbična (3); fra Mariofil Sivrić; fra Maksimilijan Jurčić. DNK analizom je do sada utvrđeno da se među ekshumiranim tijelima u Zagvozdu nalaze tijela fra

fra Julijan Kožul

Zdenka Zupca (27. listopada 2006.), župnika u Ružićima i fra Julijana Kožula (15. siječnja 2007.), župnika u Veljacima.

ISTRAŽIVANJE I IDENTIFIKACIJA NAŠE POBIJENE BRAĆE U STRUČNOM ČASOPISU

Zagreb, 10. kolovoza 2007. (MI-RIAM) – U hrvatskom stručnom časopisu *Croatian medical journal*, 48 (4), Zagreb, 2007., str. 520. – 527., ovih se dana pojavio članak Marije Definis-Gojanović i Davorke Sutlović

Skeletal remains from World war II mass grave: from discovery to identification. Govori o iskapanju masovne grobnice u Zagvozdu i o dosadašnjoj identifikaciji trojice ubijene naše braće, na čemu su autorice predano radile pod

vodstvom pročelnika Povjerenstva za pripremu kauze mučenika fra Ante Marića. Članak možete skinuti s naših stranica www.pobijeni.info u pdf obliku.

POKRENUT POSTUPAK MUČENIŠTVA UBIJENE SUBRAĆE HERCEGOVAČKE FRANJEVAČKE PROVINCIJE

FRA MILJENKO STOJIĆ IMENOVAN VICEPOSTULATOROM

Mostar, 27. rujna 2007. (MI-RIAM) – Na sjednici Uprave Hercegovačke franjevačke provincije, pod predsjedanjem provincijala fra Slavka Solde, 4. studenoga 2004. u Slanom donesena je odluka da se ustroji Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika. Pročelnikom Povjerenstva postao je fra Ante Marić, a članovi: fra Bazilije Pandžić, fra Vendelin Karačić, fra Jozo Zovko, fra Jozo Vasilj i fra Branimir Musa. Bio je to početak pripreme za pokretanje postupka

mučeništva pobijene subraće u II. svj. ratu i poraću (1942. – 1945.), za koje se vjeruje da su ubijeni »in odium fidei«. Sljedeći bitan korak bio je imenovanje fra Luke M. De Rosa, generalnog postulatora franjevačkog reda, postulatorom postupka. To je učinjeno 23. svibnja 2006. Mjesni biskup don Ratko Perić suglasio se s ovim imenovanjem 19. srpnja 2006. Nakon toga imenovani postulator pokrenuo je postupak mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće«. Na

Kapitularnom kongresu održanom u Masnoj Luci 4. – 7. lipnja 2007., pod predsjedanjem provincijala fra Ivana Sesara, za vicepostulatora postupka predložen je fra Miljenko Stojić. Postulator postupka suglasio se s ovim imenovanjem dopisom od 19. rujna 2007. Vicepostulator se brine o tijeku postupka na terenu i zastupa je pred različitim crkvenim ustanovama, izuzev pred Rimskim vikarijatom i Zborom za proglašenje svetih.

Budući da je na Širokom Brijegu i

oko njega ubijeno najviše naše braće i znalo im se za grobove, puk Božji, samostansko bratstvo i Provincija od samog početka izabrali su Široki Brijeg za mjesto, a 7. veljače za dan kad se kao Provincija sjećamo sve naše braće koja su vlastitom krvlju posvjedočila svoju vjeru i ljubav u uskrslog Gospodina. Jaki zamah ovaj je stav dobio 1. srpnja 1971. kada je zbog Hrvatskog proljeća postalo mogućim prenijeti u crkvu Uznesenja BDM kosti dvanaestorice ubijene subraće na Širokom Brijegu i šestori-

ce u Mostarskom Gracu. Nakon Domovinskog rata otvorila se mogućnost za sustavno istraživanje pogibije 66-orice subraće. Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika, između ostaloga, svojim radom doprinijelo je da se identificiraju trojica subraće ubijena u Zagvozdu: fra Melhior Prlić, fra Zdenko Zubac i fra Julijan Kožul. Njihovi posmrtni ostatci bit će pokopani na Širokom Brijegu 9. listopada 2007. u 11 sati. Obred njihova ukopa i sv. misu zadušnicu predvodit će general Franjevačkog Reda,

OFM, fra José Rodríguez Carballo. Da bi se što prije Causa uspješno dovela kraju i pobijeni fratri proglasili svetima, potrebno je prikupiti što više podataka i svjedočanstava o njihovom životu, radu i mučeništvu. Stoga se mole svi oni koji mogu nešto pomoći u tom pogledu da to što prije učine. Evo korisnih podataka: VICE-POSTULATURA, Trg sv. Ante 1, 88320 Ljubuški-Humac; tel.: (039) 832-582; faks: (039) 832-585; e-pošta: mostar@pobijeni.info; mreža: www.pobijeni.info.

ZAGVOZD: POKOPANE ŽRTVE POKOLJA IZ VELJAČE 1945.

Zagvozd, 7. listopada 2007. (IKA) – Partizani su 7. veljače 1945. na Širokom Brijegu zarobili osam franjevaca i deset hrvatskih vojnika te ih iz franjevačke mlinice vezane žicom tjerali pješice u Split, potom su ih vratili na predio Sudišće, kraj zaselka Lovrinčevići u Zagvozdu, gdje su ih danima nemilosrdno mučili i okrutno umorili. Njihovi su ostatci 2005. pronađeni u jednom vrtu i izvađeni te odvezeni na patologiju u Split na prepoznavanje, a utvrđen je identitet samo trojice franjevaca.

Zemni ostatci ovih 18 mučenika izloženih u župnoj crkvi Gospe od Karmela u Zagvozdu pokopani su u nedjelju 7. listopada na mjesnom groblju, nakon sv. mise zadušnice koju je u crkvi Gospe od Karmela predvodio župnik don Jakov Cikojević u sumisništvu s generalnim vikarom Hercegovačke franjevačke provincije fra Miljenkom Štekom, generalnim vikarom Splitsko-makarske nadbiskupije don Ivanom Čubelićem, širokobriješkim gvardijanom fra Branimirom Musom i oko 50 svećenika, te pred mnoštvom vjernika.

Od mučenika su se oprostili načelnik Općine Zagvozd Miroslav Gaće, don Ivan Čubelić u ime Splitsko-makarske nadbiskupije, širokobriješki gvardijan fra Branimir Musa, fra Ante Marić i fra Miljenko Šteko, u ime Hercegovačke franjevačke provincije, koji je sve pozvao da se

ugledaju u »primjere vjere ovih naših mučenika, poslušajmo što nam zbori mučenička suza vruća i spoznajmo da ne može nikad bez Golgote biti uskrsnuća«.

Zahvaljujući stručnom timu Zavoda za sudsku medicinu, patologiju i citologiju Kliničke bolnice Split, identificirani su ostatci trojice franjevaca, a ispitivanja se nastavljaju. Postoji mogućnost kako su među ovim posmrtnim ostacima i ostatci franjevaca uhićenih na prostoru Hercegovine u veljači 1945., a za koje Pro-

vincija ne zna gdje su ubijeni, kazao je fra Ante Marić, pročelnik Povjerenstva za pripremu kauze mučenika hercegovačkih franjevaca.

Posmrtni ostatci fra Melhiora Prlića, fra Julijana Kožula i fra Zdenka Zubca odvezeni su u pratnji brojnih svećenika i vjernika u Široki Brijeg, gdje će biti pokopani u crkvi Uznesenja BDM u utorak 9. listopada u 11 sati a sv. misu predvodit će general franjevačkog reda fra José Rodríguez Carballo.

POKOP UBIJENIH HERCEGOVAČKIH FRANJEVACA NA ŠIROKOM BRIJEGU

Široki Brijeg, 9. listopada 2007. (IKA) – Fra Melhior Prlić, fra Julijan Kožul i fra Zdenko Zubac imali su 9. listopada, 62 godine nakon smrti, dostojanstven pokop u crkvi u Širokom Brijegu u grobnicu u kojoj su 1971. pokopani posmrtni ostatci 18 franjevaca Hercegovačke franjevačke provincije koji su također ubijeni 1945.

Partizani su sredinom veljače te godine poubijali ukupno 66 franjevaca među kojima i provincijala Hercegovačke franjevačke provincije. Za grobove njih 36 još se ne zna.

Spomenuta trojica identificirana su nakon što su njihovi ostatci 2005. pronađeni u jednom vrtu u Zagvozdu kod Imotskoga.

»Ganut sam ovim činom, jer vidio sam suze u očima puka«, rekao je generalni ministar reda Manje braće fra José Rodríguez Carballo. To je bio središnji događaj njegova službenog pohoda Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji 7. – 10. listopada. »Za Široki Brijeg ovo je poseban dan. Znam da su zajedno sa 66 franjevaca ubijeni i mnogi članovi vaših obitelji. Svi su oni dio onog mnoštva iz Knjige Otkrivenja. Svi su oni ono zrno što kad padne donosi veliki rod«, rekao je generalni ministar. Pozvao je na zahvalu Gospodinu za njihovo svjedočanstvo vjere. »Na njihovu primjeru posvijestimo svoju odgovornost kako bismo u budućnosti izbjegli takva događanja. Stoga slabim glasom koji dolazi od sv. Franje i jakim koji dolazi od svete vjere kažimo: Nikada više rata! Nikada više nevinih žrtava! Nikada više krvi! Želimo mir i zalažemo se za izgradnju mira! Mir je delikatna biljka koju svaki pojedinac mora njegovati. Neka krv ovih mučenika postane klica mira u ovoj mučeničkoj zemlji. Zemlja Bosna i Hercegovina ima pravo na mir i moćnici kugle zemaljske ne mogu zatvoriti oči pred ovom stvarnošću koja zaziva mir. Za ovo će odgovarati, ali i mi ako ne učinimo svoj dio. Ne možemo zatvoriti oči kad tolike žrtve viču svojom krvlju i tolikim suzama«, kazao je Carballo.

Pozvao je mlade da imaju jasan kršćanski identitet. Od roditelja je zatražio da sa zanosom prenose svoju vjeru djeci, a od političara da se nikada ne zastide korijena i ove zemlje. »Kad Isus uđe u život neke osobe, ne uzima joj ništa, a daje sve. Stoga vas molim – otvorite srca Kristu, otvorite život Kristu, otvorite kuće i obitelji evanđelju. Mogu nam oduzeti tjelesni život, ali ne duhovni. Krv mučenika sjeme je novih svetaca«, rekao je. Na kraju je general franjevačkoga reda izrazio nadu »da će Hercegovina ostati zemlja u kojoj će se Isus osjećati u svojoj kući«. Na kraju propovijedi na hrvatskom je jeziku nazočne pozdravio franjevačkim pozdravom: Mir i dobro.

Riječima koje su bile koliko svjedočanstvo, toliko i poziv na dostojanstven život na tom mučeničkom krvlju obilježenom mjestu: »Ovo je Široki Brijeg. Ovo je kolijevka Hercegovačke franjevačke provincije«, generalu franjevačkog reda zahvalio je širokobriješki gvardijan fra

Branimir Musa. Podsjetio je kako su partizani 7. veljače 1945. poubijali svu braću u samostanu, svih 12 koliko ih se zateklo u kući u habitu. Tih je dana, na tome i okolnim mjestima, ubijena čitava 30-člana širokobriješka samostanska zajednica. »Hvala Vam, oče generale, što ste ovdje«, rekao je provincijal fra Ivan Sesar i obećao: »Ovih 66 ubijenih bit će nam putokaz na putu prema prijestolju Jaganjca Božjeg«. Ocu generalu darovao je spomenicu »ispisanu krvavim slovima naše braće. Ponesite je u Rim, sjetite nas se, molite za nas, a i mi ćemo moliti za Vas, za naš red i Crkvu katoličku«. Generalu je darovana i umjetnička slika sv. Franje i Širokog Brijega »kao sjećanje na ovaj pohod našoj Provinciji«.

Sliku širokobriješke crkve, rad studenta Hrvatske akademije likovnih umjetnosti na Širokom Brijegu, gvardijan fra Branimir je darovao župniku iz Zagvozda don Jakovu Cikojeviću kao znak zahvalnosti »župniku i svim vjernicima župe Zagvozda koji su čuvali uspomenu na naše fratre i palili im svijeće za Dušni dan«.

Cijeli prigodni program – pokop, vrlo dojmljiv igrokaz u kojem je 66 mladića i muževa u habitima, u žici, slikovito predstavilo smaknuće fratara, te misa na latinskom ostavili su dubok dojam na desetke tisuća vjernika koji su došli na Široki Brijeg, stotine ministranata i članova FRAMA-e, koji su sudjelovali u svečanom mimohodu, kao i oko stotinu i pedeset svećenika koji su sudjelovali u koncelecijaciji. Među njima su uz hercegovačkog bili svi hrvatski provincijali, te izaslanik provincijala Bosne Srebrene.

U općini Široki Brijeg 9. listopada bio je neradni dan.

Zahvaljujući stručnom timu Zavoda za sudsku medicinu, patologiju i citologiju Kliničke bolnice Split, identificirani su ostatci trojice franjevaca, a ispitivanja se nastavljaju. Pokrenuta je kauza mučeništva pobijene subraće Hercegovačke franjevačke provincije. Više o svemu može se doznati na internetskoj stranici: www.pobijeni.info.

ODRŽANA TRIBINA – TKO JE UBIO HERCEGOVAČKE FRANJEVCE U VELJAČI 1945?

Zagreb, 10. veljače 2008. (www.fra3.net) – »Pobili su pratre na Brijegu«, glasila je najčešće izgovarana rečenica u Hercegovini tijekom veljače 1945.« – tim je riječima počeo svoje izlaganje fra Miljenko Stojić, vicepostulator Postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće«, na tribini održanoj u dvorani samostana Hercegovačke franjevačke provincije u zagrebačkoj Dubravi, u subotu, 9. veljače 2008. Tribina je održana u povodu 63. godišnjice njihove mučeničke smrti, a otvorio ju je fra Mladen Hrkać, gvardijan samostana. »Partizani su se pokušali opravdati naglašavajući kako su fratri oružjem branili Široki Brijeg«, naglasio je fra Miljenko. Međutim, hercegovački narod nikada nije zaboravio što se događalo tih dana i već je nedugo nakon tragičnog događaja počeo hodočastiti na mjesta pogibije redovnika. Hercegovačka franjevačka provincija pokrenula je postupak za njihovo proglašenje blaženima i svetima. Nakon pada komunističkog režima postalo je moguće istražiti istinu o ovom tragičnom događaju i odati počast nevino pobijenim franjevcima. Vicepostulator postupka okupljene na tribini ukratko je podsjetio na kronologiju događaja, ali i razloge zbog kojih su fratri završili kao mučenici. »Iz svega do sada znatnog proizlazi da su pobijeni iz najmanje dva razloga. Prvi je komunistička odbojnost prema vjeri i hrvatskom narodu, a drugi razlog bilo je postojanje Klasične gimnazije u Širokom Brijegu koja je, prema njima, odgajala 'ustaške zlikovce', bez obzira što su neki partizani pohađali ovu školu. Onaj tko je nosio habit bio je pogubljen«, naglasio je fra Miljenko Stojić. U posljednjim danima rata i nakon njega, Hercegovačka franjevačka provincija izgubila je čak 66 svojih članova, među kojima i provincijala. Za grobove njih 36 još se ne zna. Trojica franjevaca (fra Melhior Prlić,

fra Julijan Kožul i fra Zdenko Zubac) identificirani su nakon što su njihovi ostatci 2005. pronađeni u jednom vrtu u Zagvozdu kod Imotskoga te su dostojanstveno pokopani u crkvi u Širokom Brijegu u grobnicu u kojoj su 1971. smješteni posmrtni ostatci 18 drugih franjevaca koji su također ubijeni 1945. »Na putu prema proglašenju blaženima i svetima naše braće želimo ići njihovim stopama. Bili su veliki ljudi i veliki redovnici. Želimo izučavati i slijediti njihovu duhovnost te detaljnije istražiti njihov rad, a posebno njihove zadnje trenutke života. Molimo svakoga onog, tko bilo kakvim podatkom može doprinijeti što jasnijem rasvjetljenju tih događaja da to i učini«, završio je svoje izlaganje vicepostulator fra Miljenko Stojić.

U drugom dijelu tribine, Ante Beljo, ravnatelj Hrvatskog informativnog centra (HIC-a) i dugogodišnji saborski zastupnik, okupljene je podsjetio na povijesne okolnosti pod kojima se dogodila ova velika tragedija. »Ta je tragedija godinama bila tabu tema. O njoj se počelo govoriti

tek tijekom devedesetih godina. Međutim, bez obzira na promjenu okolnosti, i danas se preživjeli svjedoci ne usuđuju govoriti protiv počinitelja, makar su oni mahom poznati«, naglasio je Ante Beljo. Odgovornost treba tražiti, tvrdi, u redovima XI. dalmatinske udarne brigade, kao i u odgovornosti majora Sime Dubajića. »U hercegovačkim su selima tada živjeli samo starci, žene i djeca dok su muškarci bili mobilizirani pa se ubojstva civila i redovnika ne mogu opravdati«, objasnio je ravnatelj HIC-a koji već godinama istražuje i prikuplja dokumentaciju o ovom slučaju. Tako je i došao do imena ljudi koji su povezani s ubojstvima hercegovačkih franjevaca, a svi su oni bili visokopozicionirani u partizanskim redovima.

Sljedeća tribina na istu temu i s istim predavačima, obogaćena još prikazivanjem filma *Plava skamenjena vječnost*, održat će se u četvrtak 14. veljače u 19 sati u prostorijama Hrvatske kulturne zaklade i *Hrvatskog slova*, Ulica Hrvatske bratske zajednice bb, Zagreb.

